

**T.C.
İSTANBUL ATLAS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SAĞLIKLI YETİŞKİNLERİN ANLATI ÖRNEKLERİNDE EMOSYONEL
TERİM VE METAFORLARIN SIKLIK VE TÜRLERİNİN CİNSİYETE
GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI**

Erdoğan Orçun SEÇEN

**DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Merve SAVAŞ**

Dil ve Konuşma Terapisi Anabilim Dalı

Dil ve Konuşma Terapisi Programı

İSTANBUL, 2025

**T.C.
İSTANBUL ATLAS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SAĞLIKLI YETİŞKİNLERİN ANLATI ÖRNEKLERİNDE EMOSYONEL TERİM
VE METAFORLARIN SIKLIK VE TÜRLERİNİN CİNSİYETE GÖRE
KARŞILAŞTIRILMASI**

Erdoğan Orçun SEÇEN

**DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Merve SAVAŞ**

Dil ve Konuşma Terapisi Anabilim Dalı

Dil ve Konuşma Terapisi Programı

İSTANBUL, 2025

BEYAN

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bulguların sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmamın İstanbul Atlas Üniversitesinde kullanılan “bilimsel intihal tespit programı” ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığını beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Erdoğan Orçun SEÇEN

(İmza)

İTHAF

Küçüklüğümden beri beni büyüten, destekleyen her zor anımda yanımda olan annem Yeliz BIÇAKÇI'ya ve babam Murat SEÇEN' e ithaf ediyorum.

BÜTÇE DESTEKLERİ

SAĞLIKLI YETİŞKİNLERİN ANLATI ÖRNEKLERİNDE EMOSYONEL TERİM VE METAFORLARIN SIKLIK VE CİNSİYETE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

Bu tez çalışması için herhangi bir kurumdan bütçe desteği alınmamıştır.

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanmasında emeği ve katkısı bulunan tüm kişi ve kurumlara en içten şükranlarımı sunarım.

Her şeyden önce, bilgi birikimi, akademik rehberliği ve ilham verici yaklaşımıyla çalışmamın her aşamasında yolumu aydınlatan değerli tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Merve Savaş'a derin teşekkürlerimi sunarım. Lisans dönemimde ve sonrasında bilgileriyle bana ışık tutarak, özverili desteği ve yönlendirmeleri, bu çalışmanın bilimsel niteliğini şekillendirmede belirleyici olmuştur.

Lisans dönemi boyunca bilgileriyle bizi donatan, tez jürimde yer almayı kabul eden ve her daim yanımızda olup bizi destekleyen değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Aşena Karamete Güdül' e ve Dr. Öğr. Üyesi Fenise Selin Karalı' ya teşekkür ederim.

Yüksek lisans sürecim boyunca beni motive edip lisans dönemini birlikte geçirdiğim, arkadaş olduğumuz halde yıllarca birlikte büyümüşüz gibi ve kardeşim gibi olan Mert Özdem'e teşekkür ederim.

Bana her konuda inanan, güvenen ve desteğini her zaman hissettiğim, yalnız kaldığım zaman bana ablalık yapan Şuheda Coşkun' a teşekkür ederim.

Tüm süreç boyunca varlıkları ile bana güç veren, sabırları, anlayışları ve sevgileriyle daima yanımda olan aileme; annem Yeliz Bıçakçı Seçen' e, babam Murat Seçen' e minnettarlığımı ifade etmek isterim. Varlıkları, bu zorlu süreci anlamlı ve sürdürülebilir kılmıştır.

Ayrıca, gönüllü olarak araştırmaya katılarak bu çalışmaya değerli katkılar sunan tüm katılımcılara; emeği, ilgisi ya da desteğiyle bu sürece doğrudan ya da dolaylı şekilde katkıda bulunan herkese en içten teşekkürlerimi sunar; bu çalışmayı onların kıymetli emeklerine ithaf ederim.

Eylül 2025

Erdoğan Orçun SEÇEN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
İÇ KAPAK.....	-
TEZ ONAY SAYFASI	-
BEYAN	III
İTHAF	IV
BÜTÇE DESTEKLERİ.....	V
TEŞEKKÜR.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
SİMGE/SEMBOL VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	IX
ŞEKİL VE RESİMLER LİSTESİ.....	X
TABLolar LİSTESİ.....	XI
ÖZET	XII
ABSTRACT	XIII
1. GİRİŞ VE AMAÇ	16
1.1. GİRİŞ.....	16
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	17
2. GENEL BİLGİLER	18
2.1. SOSYAL KOGNİSYON.....	18
2.2. SOSYAL KOGNİSYON VE PRAGMATİK.....	18
2.3 SOSYAL KOGNİSYON VE DİL KONUŞMA.....	19
2.3.1. Dil Konuşma Bozuklukları ve Sosyal Kognisyon.....	19
2.3.2.Alzheimer ve Otizmde İçsel Durum Terimleri ve Metafor Kullanımı.....	20
2.3.2.1.Alzheimer Hastalığı.....	20
2.3.2.2.Otizm Spektrum Bozukluğu.....	20
2.3.2.3.Normal Popülasyon ile Karşılaştırma.....	20
2.4.METAFOR TERİM.....	21
2.5.METAFOR TERİM VE DİL KONUŞMA.....	21

2.6.EMOSYONEL TERİM.....	22
2.7.EMOSYONEL TERİM VE DİL KONUŞMA.....	23
2.8.PRAGMATİK DİL BİLEŞENİNİN NÖROLOJİK VE GELİŞİMSEL BOZUKLUKLARDA ETKİLENMESİ.....	24
2.8.1.Demens.....	24
2.8.2.Otizm Spektrım Bozukluğu (OSB).....	25
2.8.3.Şizofreni.....	25
2.8.4.Travmatik Beyin Hasarı (TBH).....	25
2.8.5.Afazi (Sağ hemisfer hasarı ile ilişkili)	25
2.8.6.Karşılaştırmalı Değerlendirme.....	26
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	27
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	27
3.2. KATILIMCILAR.....	27
3.3. ARAŞTIRMANIN DAHİL EDİLME KRİTERLERİ.....	27
3.4. ARAŞTIRMANIN DIŞLAMA KRİTERLERİ.....	27
3.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	27
3.5.1. Gönüllü Onam Formu.....	27
3.5.2. MoCA-TR Tarama Aracı.....	28
3.5.3.Sosyal Kognisyon Video Temelli Gerçek Yaşam Senaryosu İle Değerlendirmesi İçin Geliştirilen Pilot Araç.....	28
3.6. UYGULAMA.....	29
4. BULGULAR.....	30
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	38
5.1. ÖNERİLER.....	41
5.2. ÇALIŞMANIN SINIRLILIĞI.....	41
6. KAYNAKLAR.....	42
7. EKLER.....	46
EK 1: İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI.....	46
EK 2: MOCA-TR.....	47
EK 3: SOSYAL KOGNİSYON.....	48
EK 4: ETİK KURUL ONAYI.....	50
8. ÖZGEÇMİŞ.....	51

SİMGE/SEMBOL VE KISALTMALAR LİSTESİ

MoCA-TR	Montreal Kognitif Değerlendirme Aracı Türkçe Versiyonu
İDT	İçsel Durum Terimleri

ŞEKİL VE RESİMLER LİSTESİ

Bu tez çalışmasında şekil ve resim kullanılmamıştır.

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa no

Tablo 4.1: Katılımcıların Demografik Dağılımı.....	30
Tablo 4.2: Katılımcıların T-Testi Analiz Dağılımı.....	30
Tablo 4.3: Katılımcıların Manova Test Sonuçları.....	33
Tablo 4.4: Katılımcıların Bağımlı Değişken Üzerindeki Etkileri.....	33
Tablo 4.5: Katılımcıların Tüm Değişkenlere Göre Ssonuçları.....	34
Tablo 4.6: Katılımcıların İçsel Durum Terimleri Söylem Örnekleri.....	34
Tablo 4.7: Bölümler İçin Sözcük Ranjı.....	35

ÖZET

SEÇEN, O. (2025). Sağlıklı Yetişkinlerin Anlatı Örneklerinde Emosyonel Terim ve Metaforların Sıklık ve Türlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Atlas Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Dil ve Konuşma Terapisi Anabilim Dalı, İstanbul.

Amaç: Bu araştırmanın amacı, sağlıklı yetişkin bireylerin anlatı örneklerinde kullandıkları duygusal ve mecazlı terimlerin sıklığı ve türlerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini incelemektir. Çalışma, sosyal kognisyon bağlamında bireylerin dilsel ifade biçimlerinin cinsiyet temelli değişkenlik gösterip göstermediğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Araştırmaya, herhangi bir tanı almamış ve nörolojik ya da psikiyatrik rahatsızlığı bulunmayan, yaş ve eğitim düzeyi bakımından eşleştirilmiş 75 kadın ve 75 erkek olmak üzere toplam 150 sağlıklı birey dahil edilmiştir. Katılımcıların yaş ortalaması 37, 5'tir. Eğitim durumlarına göre dağılım; %48, 66'sı üniversite, %37, 99'u lise ve %13, 33'ü ortaokul mezunu olacak şekilde gerçekleşmiştir. Veri toplama sürecinde katılımcılara, "gelin, damat ve görümce" temalı dört bölümlük video temelli gerçek yaşam senaryoları izletilmiş ve her bölüm sonunda açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların verdiği sözlü yanıtlar ses kaydına alınarak yazıya dökülmüş (çevriyazı) ve duygusal, mecazlı, bilişsel ve dilsel terimler bakımından analiz edilmiştir. Veriler, bağımsız örneklem t-testleri ve çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) ile değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, cinsiyetin duygusal, mecazlı, bilişsel ve dilsel terimlerin kullanım sıklığı ve türleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmadığını göstermektedir. Her ne kadar kadın katılımcıların duygusal ifadeleri daha fazla kullandıkları gözlemlense de bu farklılık anlamlı düzeye ulaşmamıştır. Bu sonuçlar, anlatı temelli dil kullanımında cinsiyetin tek başına belirleyici bir değişken olmadığını ortaya koymaktadır. Bireylerin dilsel ifade biçimlerinin, kişisel deneyimler, sosyal roller ve kültürel etkenler gibi daha karmaşık faktörler tarafından şekillendiği düşünülmektedir. Araştırmanın, sosyal kognisyon ve dil kullanımı ilişkisinde toplumsal cinsiyetin etkisini inceleyen literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İçsel durum terimleri, Metafor terim Dil, Sosyal Kognisyon, Anlatı, Konuşma, Cinsiyet

ABSTRACT

SEÇEN, O. (2025). A Comparison of the Frequency and Types of Emotional Terms and Metaphors in Narrative Samples of Healthy Adults by Gender. Master's Thesis, Istanbul Atlas University, Graduate School of Education, Department of Speech and Language Therapy.

Objective: The aim of this study is to examine whether the frequency and types of emotional and metaphorical terms used in narrative samples of healthy adults differ by gender. The study seeks to reveal, within the context of social cognition, whether individuals' linguistic expressions vary according to gender. A total of 150 healthy individuals, including 75 females and 75 males with no prior diagnoses or neurological/psychiatric disorders, and matched for age and educational level, participated in the study. The mean age of the participants was 37.5 years. The educational distribution was as follows: 48.66% university graduates, 37.99% high school graduates, and 13.33% middle school graduates. During data collection, participants were shown four video-based real-life scenarios themed around "bride, groom, and sister-in-law," and at the end of each segment, they were asked open-ended questions. The verbal responses provided by the participants were audio-recorded, transcribed, and analyzed in terms of emotional, metaphorical, cognitive, and linguistic terms. Data were evaluated using independent-samples t-tests and multivariate analysis of variance (MANOVA). The findings indicated that gender did not produce statistically significant differences in the frequency or types of emotional, metaphorical, cognitive, or linguistic terms used. Although female participants were observed to use more emotionally expressive language, this difference did not reach statistical significance. These results suggest that gender alone is not a determining variable in narrative-based language use. Instead, individuals' linguistic expressions appear to be shaped by more complex factors such as personal experiences, social roles, and cultural influences. This study is expected to contribute to the literature examining the influence of gender on the relationship between social cognition and language use.

Keywords: Internal state terms, Metaphorical terms, Language, Social Cognition, Narrative, Speech, Gender

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Sosyal kognisyon, bireylerin sosyal dünyayı nasıl algıladıklarını, yorumladıklarını, hatırladıklarını ve bu bilgiler doğrultusunda nasıl davrandıklarını inceleyen psikoloji dalıdır. Başka bir deyişle, insanların başkalarının düşüncelerini, duygularını ve niyetlerini anlaması ve buna göre tepkiler geliştirmesi sürecidir. Bireyin sosyal grubunda yaşadığı tecrübelerin bütününe o bireyin sosyal kognitif fonksiyonları denmektedir. Sosyal kognisyon o bireyin sosyal kimliğinin temellerini sağlar. Bireylerin sosyal kognisyonlarındaki benzerlikler, aynı kültüre mensup olma ile ifade edilerek diğer kültürlerden ayırt edici bir özellik kazanır. Sosyal kognisyonun temel bileşenleri 5'e ayrılır. Bunlar algı, dikkat, yorumlama, hatırlama ve karar verme ve yargılamadır. Sosyal kognisyonun genel olarak uygulama alanları ise otizm, şizofreni, psikoterapi ve eğitim alanları olarak ele alınmaktadır. Sosyal kognisyon, yalnızca düşünsel değil, duygusal bir süreçtir. Emosyonel terimler, duygu yüklü, kişisel ya da öznel ifadeler, içeren kelimelerdir. Bu tür terimler, okuyucunun ya da dinleyicinin duygularını harekete geçirmeyi amaçlar. İçsel durum terimleri (IDT), bireyin duygu, düşünce, inanç ve zihinsel durumlarını ifade eden sözcük ve ifadeler olarak tanımlanmaktadır. Literatürde, IDT'nin sosyal kognisyon ve pragmatik becerilerle güçlü ilişkisi olduğu vurgulanmıştır (Astington & Jenkins, 1999; Tager-Flusberg, 2000). İçsel durum terimleri üç alt kategoriye ayrılabilir. Emosyonel terimler; Bireyin duygularını ifade eden sözcüklerdir (ör. "mutlu", "üzgün", "kızgın"). Kognitif terimler; Bireyin zihinsel durumlarını, düşüncelerini veya inançlarını ifade eden sözcüklerdir (ör. "düşünüyorum", "fark ettim", "biliyorum"). Linguistik terimler; Bireyin dilsel aktarımını vurgulayan sözcüklerdir (ör. "söyledi", "anlattı", "ifade etti"). Literatürde sağlıklı bireylerde minimal cinsiyet farkları gözlemlenirken, klinik gruplartartışmatda (demans, otizm) bu farkların belirginleşebileceği belirtilmiştir (Pennebaker & Stone, 2003; Lakoff, 1975). Metafor terimler, bir kavramı başka bir kavramla karşılaştırmalı şekilde ifade eden, gerçek anlamdan uzaklaşıp mecaz anlam taşıyan ifadelerdir. Bir şeyi doğrudan değil, başka bir şey üzerinden temsil ederek anlatırlar. Kognitif terim, düşünme, algılama, öğrenme, hafıza, dikkat ve problem çözme gibi zihinsel süreçleri tanımlamak için kullanılan teknik ifadelerdir. Kognitif terimler, bireyin içsel zihinsel süreçlerini açıklarken; sosyal kognisyon, bu süreçlerin sosyal bağlamda nasıl işlediğine odaklanır. Özellikle zihin kuramı hem kognitif hem sosyal bir işlev olarak, bireyin başkalarının düşünce ve duygularını doğru bir şekilde anlamasını sağlar. Linguistik terim, dilbilim alanında kullanılan özel kavramları, terimleri ve teknik ifadeleri ifade eder. Bu terimler, dili bilimsel olarak incelemek, tanımlamak ve analiz etmek için kullanılır. Linguistik

terimler, yalnızca bireyin dil düzeyini değil; aynı zamanda sosyal kognitif becerilerinin anlatıya nasıl yansıdığını ortaya koyar. Anlatılarda yer alan içsel durum terimleri, metaforlar ve pragmatik yapılar; bireyin sosyal kognisyonunun birer dilsel göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, linguistik terimlerin incelenmesi hem bilişsel hem de sosyal işlevlerin çözümlenmesinde önemli katkılar sağlar. 1970’li yıllar sosyal kognisyonun doğuşudur. 1970 yıllardan sonra ise sosyal kognisyon ve biliş aşırı şekilde değişime uğramış ve evrimleşmiştir. Sosyal kognisyonu zayıf olan insanlar da genellikle otizm spektrum bozukluğu, şizofreni, antisosyal kişilik bozukluğu, borderline kişilik bozukluğu veya Alzheimer ve frontotemporal demans gibi bozukluklar eşlik edebilir. Sosyal kognisyon ve dil ve konuşma becerileri birbiriyle yakından ilişkilidir. Çünkü etkili bir iletişim kurmak sadece doğru kelimeleri kullanmakla değil, aynı zamanda sosyal bağlamı anlamak, karşı tarafın ne hissettiğini ve ne demek istediğini sezmekle mümkündür. Bu çalışma, bireylerin cinsiyetlerine göre emosyonel, kognitif, linguistik ve metaforik düzeylerinde ortaya çıkan farklılıkları incelemeyi amaçlamaktadır. İlgili değişkenler, katılımcıların ifade ettiği toplam puanlar üzerinden hesaplanmış olup, bu çalışma istatistiksel yöntemler kullanılarak cinsiyet temelli farklılıkların olup olmadığına yönelik kapsamlı bir analiz içermektedir. Bu bağlamda hem tekil grup karşılaştırmaları (bağımsız örneklem t-testleri) hem de çoklu bağımlı değişkenleri bir arada değerlendiren çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) uygulanmış; ayrıca, cinsiyetin ifade düzeyleri üzerindeki etkisinin doğrusal regresyon modelleri ile test edilmesi sağlanmıştır.

1.1 ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmada cinsiyetin içsel durum terimleri ve metafor terim kullanımı üzerinde bir etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Erkek ve kadın bireyler arasındaki farklılıkların, sosyal kognisyon bağlamında incelenmesi ile İDT ve metaforların sıklık ve türlerine göre cinsiyetin etkisi araştırılmıştır. Analiz edilen veriler sağlıklı bireylerin sosyal ve bilişsel olarak verdikleri cevaplara göre cinsiyetin bu cevaplarda farklılık yaratıp veya yaratmadığına bakmak amaçlanmaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1 SOSYAL KOGNİSYON

Sosyal kognisyon, diğer insanların düşünce ve duygularını doğru bir şekilde kavrayabilmek ve sosyal ortamlarda uygun tepki verebilmek gibi becerileri kapsar (Adolphs, 2009). Geleneksel sosyal kognisyon değerlendirme yöntemleri genellikle soyut ve teorik testlere dayanır, ancak gerçek hayatta yaşanan sosyal etkileşimler çok daha karmaşık ve çok boyutludur (Henry et al., 2013; Ziaei & Fischer, 2016). Bu nedenle, sosyal kognisyonun değerlendirilmesinde video tabanlı gerçek yaşam senaryoları gibi yenilikçi tekniklerin kullanılması önerilmektedir. Video destekli senaryolar, bireylerin sosyal etkileşim becerilerini taklit ederek, doğal sosyal ortamları simüle eder ve böylece daha güvenilir sonuçların elde edilmesini sağlar (Dziobek et al., 2006).

Bu yöntem, katılımcılara sosyal bir durumu yansıtan video klipler sunarak, onların başkalarının duygusal hallerini anlamalarını ve buna uygun şekilde sosyal tepki verip vermediklerini değerlendirir (McDonald et al., 2006). Bu tür video senaryoları, katılımcıların gerçek yaşam koşullarında sosyal becerilerini daha doğru bir şekilde ölçmelerini sağlar. Geleneksel değerlendirme yöntemlerinin sınırlamalarından kaçınarak, video tabanlı değerlendirmeler, sosyal bilişsel bozuklukları daha kesin bir şekilde ortaya koyabilir (Dziobek et al., 2006; McDonald et al., 2006).

2.2 SOSYAL KOGNİSYON VE PRAGMATİK

Dil, Dil, bireyler arası iletişimin temel aracıdır ve bu iletişimin etkin biçimde sürdürülebilmesi, yalnızca dilin yapısal bileşenlerine (fonoloji, morfoloji, sentaks) değil, aynı zamanda pragmatik bileşenine de hâkim olunmasını gerektirir (Levinson, 1983). Pragmatik beceriler; dilin bağlamsal kullanımını, ima edilen anlamların çıkarımını, dolaylı ifadelerin anlaşılmasını ve toplumsal kurallara uygun dilsel tepkilerin verilmesini kapsar (Sperber & Wilson, 1995). Bu beceriler, bireyin karşısındaki kişinin düşünce, niyet, bilgi düzeyi ve duygusal durumunu doğru biçimde değerlendirmesini gerektirir (Cummings, 2014). Bu noktada, sosyal kognisyon, yani bireyin başkalarının zihinsel durumlarını anlama, yorumlama ve bu doğrultuda uygun sosyal tepkiler geliştirme kapasitesi, dilin pragmatik işlevleriyle

doğrudan ilişkilidir (Happé, 1993). Örneğin, mecaz, ironi ya da dolaylı anlatımların doğru anlaşılması, yalnızca söylenenin değil, söylenmeyen ve bağlam içinde ima edilenin de kavranmasını gerektirir ki bu, sosyal kognitif süreçlerin etkinliğine bağlıdır (Martin & McDonald, 2003). Bu doğrultuda, pragmatik yeterlilik ile sosyal kognitif beceriler arasındaki ilişki, dilin sosyal boyutunun anlaşılmasında temel bir rol oynamaktadır (Stemmer, 2016).

2.3 SOSYAL KOGNİSYON VE DİL KONUŞMA

Dil; sadece bir iletişim aracı olmanın ötesinde, sosyal etkileşimlerin temel taşıdır (Tomasello, 2003). Dil gelişimi, bireyin sosyal çevresini algılaması, yorumlaması ve bu bağlamda uygun tepkiler geliştirmesiyle doğrudan ilişkilidir (Bruner, 1983). Sosyal kognisyon ise bu sürecin altında yatan nöropsikolojik mekanizmaları kapsar ve dil gelişiminin en önemli nöropsikolojik belirleyicilerinden biridir (Astington & Baird, 2005). Sosyal bağlamı anlayabilme becerisi olmadan dil, işlevsel bir iletişim aracına dönüşemez (Carpendale & Lewis, 2004).

Bu bağlamda, nörogelişimsel bozukluklarda hem sosyal kognisyonu hem de dil becerilerini hedefleyen bütüncül yaklaşımlar, bireyin sosyal yaşama katılımını artırmada kritik öneme sahiptir (Frith & Frith, 2007). Dil, sadece nesne isimlerini söylemek için değil, niyet bildirmek, duygu paylaşmak, sosyal etkileşime girmek için kullanılır (Vygotsky, 1978). Sosyal kognisyon, karşıdaki kişinin ne düşündüğünü ne hissettiğini ve ne demek istediğini anlama yetisidir. Sosyal kognisyon, dili sadece duymak ve üretmekten ibaret olmaktan çıkarır; anlamlandırma, duyguları paylaşma ve toplumsal ilişkiler kurma aracı haline getirir (Happé, 1993). Eğer bu beceri doğuştan hiç var olmasaydı, dil insanların zihinlerini birbirine bağlayan bir köprü olmaktan çıkar, yalnızca bireysel ve sınırlı bir sinyal sistemine dönüşürdü.

2.3.1 Dil Konuşma Bozuklukları Ve Sosyal Kognisyon

Dil, yalnızca sözcükler ve dilbilgisel kurallar aracılığıyla değil, aynı zamanda bireyin sosyal bilişsel kapasitesi ile de şekillenir. Sosyal kognisyon, bireylerin başkalarının duygu, düşünce ve niyetlerini anlama, empati kurma ve sosyal bağlamda uygun davranışlar sergileme becerisini kapsar (Frith & Frith, 2006). Dil ve konuşma bozukluklarında sosyal kognisyon ile dil arasındaki etkileşim özellikle pragmatik bileşende belirginleşmektedir.

Pragmatik dil becerileri, konuşma sırası alma, ima ve mecazları anlama, metafor çözümleme ve jest-mimik gibi sözel olmayan ipuçlarını yorumlama süreçlerini içerir. Sosyal kognisyon eksiklikleri bu alanlarda güçlük yaratmakta, özellikle de Zihin Kuramı (Theory of Mind) ile doğrudan ilişkilendirilmektedir. İçsel durum terimleri (İDT) – örneğin “bilmek, düşünmek, hissetmek, istemek” – bireylerin sosyal kognitif kapasitelerini yansıtan önemli dilsel göstergelerdir (Perkins, 2007).

2.3.2 Alzheimer ve Otizmde İçsel Durum Terimleri ve Metafor Kullanımı

2.3.2.1 Alzheimer Hastalığı

Alzheimer hastalarında İDT kullanımı zamanla belirgin şekilde azalır. Bilişsel terimlerde (“biliyorum, düşünüyorum, hatırlıyorum”) büyük kayıplar gözlenirken; emosyonel terimler (“üzgünüm, mutluyum”) daha uzun süre korunabilir (Orange & Colton-Hudson, 1998; Choi & Lee, 2020). Metafor kullanımında ise soyut ve mecazi ifadeleri anlamlandırmada güçlükler görülür. Başlangıç evrelerinde bazı metaforik ifadeler anlaşılabilir de ilerleyen evrelerde mecazi dil neredeyse tamamen kaybolur (Müller & Guendouzi, 2016).

2.3.2.2 Otizm Spektrum Bozukluğu

Otizmli bireylerin konuşmalarında İDT sıklığı tipik gelişim gösteren bireylere kıyasla daha düşüktür. Özellikle bilişsel terimler (“düşünmek, bilmek”) ve başkalarının zihinsel durumlarına atıf yapan ifadeler sınırlı kullanılır (Tager-Flusberg, 2000). Metafor kullanımında ise genellikle literal yorum baskındır; soyut veya kavramsal eşleştirmeler sınırlı düzeyde gerçekleşir. Bu nedenle otizmli bireylerin hem metafor üretimi hem de metafor anlama becerisi normal popülasyona göre belirgin biçimde zayıftır (Happé, 1995).

2.3.2.3 Normal Popülasyon İle Karşılaştırma

Normal yetişkinler hem İDT kullanımında hem de metafor üretiminde zengin bir çeşitlilik gösterir. Alzheimer hastalarında bu beceriler edinilmiş biçimde kaybolurken, otizmli bireylerde gelişimsel olarak baştan itibaren sınırlı bir yapıdadır. Her iki durumda da farklılıklar sosyal iletişimin niteliğini doğrudan etkilemektedir.

Dil ve konuşma bozuklukları, sosyal kognisyonla sıkı bir biçimde ilişkilidir. Alzheimer gibi nörodejeneratif bozukluklarda pragmatik dil kayıpları edinilmiş özellik taşıırken; otizmde gelişimsel bir farklılık söz konusudur. Her iki durumda da İDT ve metafor kullanımı normal popülasyona kıyasla belirgin biçimde farklılaşmakta ve bireylerin sosyal etkileşimlerini doğrudan etkilemektedir.

2.4 METAFOR TERİM

Metafor bir edebi sanat ve dilbilgisel terim olarak, bir kavramı başka bir kavramla benzeştirerek anlatma yöntemidir (Aristotle, trans. 1991). Metafor kelimesi, “taşımak” anlamındaki fiilden türemiştir. Anlamca, bir kavramın anlamını başka bir kavrama “taşımak” eylemini ifade eder (Kövecses, 2010). Metafor, yalnızca bir edebi sanat olarak değil, insan düşüncesinin, dilinin ve kültürünün temel bir yapı taşı olarak kabul edilen bir kavramdır (Lakoff & Johnson, 1980).

Geleneksel anlamıyla metafor, bir şeyi başka bir şeyle anlatma yöntemidir. Ancak modern yaklaşımlarla birlikte metaforun yalnızca estetik bir araç değil; düşünceyi yapılandıran ve dünyayı algılamamızı belirleyen bilişsel bir unsur olduğu ortaya konmuştur (Gibbs, 1994). Yani, bir nesne, kişi, durum ya da olgu başka bir nesne, kişi, durum ya da olgunun özellikleriyle ifade edilir. Metaforlar, dilde anlamı güçlendirmek, soyut kavramları somutlaştırmak ve anlatımı zenginleştirmek için kullanılır (Charteris-Black, 2004).

Metafor, yalnızca bir anlatım biçimi değil, aynı zamanda insanın dünyayı anlamlandırma ve iletişim kurma biçimidir (Cameron, 2003). Hem düşünsel hem duygusal hem de kültürel düzeyde işlev görür. Edebiyattan bilime, psikolojiden günlük dile kadar yaşamın her alanında metaforun izlerini görmek mümkündür (Gibbs, 2017). Bu nedenle, metaforu anlamak, dili ve insan zihnini anlamakla eşdeğerdir (Kövecses, 2002).

2.5 METAFOR TERİM VE DİL KONUŞMA

Metaforun yalnızca edebi bir süsleme aracı değil, aynı zamanda insan zihninin kavramsal yapısını yansıtan temel bir dilsel unsur olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır (Lakoff & Johnson, 1980). Metaforun gündelik konuşmadaki yeri, bilişsel temelleri, söylemdeki işlevleri ve konuşma terapisi bağlamındaki rolü kuramsal ve uygulamalı çerçevede incelenmiştir (Cameron & Low, 1999; Reddy, 1993). Bulgular, metaforların dilin yapısal bir parçası olmasının ötesinde, konuşma aracılığıyla anlam üretiminde ve toplumsal etkileşimde etkin rol oynadığını göstermektedir (Charteris-Black, 2004).

Metafor, tarihsel olarak edebi anlatımın bir parçası olarak değerlendirilse de çağdaş dilbilimsel yaklaşımlar, onun insan düşüncesinin ve dil kullanımının temel bir unsuru olduğunu ortaya koymuştur (Kövecses, 2002). George Lakoff ve Mark Johnson’un (1980) geliştirdiği **Kavramsal Metafor Teorisi**, metaforların yalnızca dilde değil, aynı zamanda zihinsel kategorileştirme süreçlerinde de yer aldığını ileri sürer. Metafor, yalnızca bir anlatım biçimi

değil, aynı zamanda anlama, kavrama ve iletişim kurma biçimidir (Gibbs, 1994).

Metaforlar, düşünce sistemlerimizi yapılandırır, sosyal gerçeklikleri kodlar ve duygu aktarımını kolaylaştırır (Cameron, 2003). Bu işlevsellik, onu dilbilimin yanı sıra psikoloji, eğitim ve sosyoloji gibi farklı alanların da inceleme konusu haline getirmiştir. Dilin en temel yapı taşlarından biridir. Konuşma içinde işlevsel, düşünce içinde kavramsal ve toplumsal yapılar içinde ideolojik bir rol oynar (Charteris-Black, 2004).

Bu çok katmanlı yapı, metaforun yalnızca bir dilsel unsur olmadığını, aynı zamanda insanın dünyayla kurduğu ilişkiyi şekillendiren bilişsel bir araç olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, dil eğitimi, konuşma terapisi, söylem analizi ve iletişim stratejileri açısından metaforun çok boyutlu işlevi göz önünde bulundurulmalıdır (Gibbs, 2017). Metafor, insan dili ve düşüncesinin temel yapıtaşlarından biridir. Eğer metaforlar dilin bir parçası olmasaydı, bireyler soyut kavramları anlamakta ve aktarmakta zorluk yaşar; iletişim yüzeysel kalır, duygular yeterince ifade edilemez; çocuklar dil ediniminde gecikmeler yaşar ve bilişsel gelişim sekteye uğrardı (Kövecses, 2010). Metaforlar, sadece anlatımı değil, anlam üretme sürecini doğrudan etkileyen yapısal unsurlardır.

Bu nedenle, dilbilimsel, psikolojik ve pedagojik çalışmalarda metaforun işlevi görmezden gelinmemelidir (Gibbs, 1994; Cameron, 2003).

2.6 EMOSYONEL TERİM

Duygusal terim, anlamı içerisinde doğrudan veya dolaylı olarak bir duygusal tepki uyandıran ya da duygusal bir deneyimi dile getiren sözcüktür (Pavlenko, 2008). Anlam yapılarında duyguya ilişkin anlam yükleri taşıyan hem anlamsal hem pragmatik düzlemde psikolojik etkiler oluşturan kelimelerdir (Wierzbicka, 1999). Bu terimler, mutluluk, öfke, üzüntü, korku, hayranlık, nefret gibi temel ya da karmaşık duygularla ilişkilidir (Ekman, 1992).

Dil, yalnızca bilgi aktarma aracı değil; aynı zamanda bireyin iç dünyasını, duygularını, tutumlarını ve değerlendirmelerini yansıtan güçlü bir iletişim aracıdır (Barrett, 2017). İnsanlar, çevreleriyle olan ilişkilerini, deneyimlerini ve psikolojik durumlarını çoğu zaman duygular aracılığıyla ifade ederler (Russell, 2003). Bu bağlamda, “emosyonel terimler” ya da diğer adıyla “duygusal terimler”, bireyin duygu durumunu yansıtan, anlamında yoğun bir duygusal içerik barındıran kelimelerdir (Kövecses, 2000).

Duygusal terimler, insan dilinin duygusal boyutunu yansıtan ve anlam üretme sürecine

derinlik kazandıran temel dilsel yapılardır. Bu terimler aracılığıyla birey yalnızca düşüncelerini değil, aynı zamanda duygularını, değerlerini ve dünyayla olan ilişkisini de ifade eder (Pavlenko, 2005). Duygusal terimler olmadan iletişim sadece bilgi aktarımıyla sınırlı kalırdı; oysa dilin en güçlü işlevlerinden biri, insani duygu ve bağları kurmak ve sürdürmektir. Bu nedenle, duygusal terimler hem dilbilimsel hem psikolojik hem de toplumsal açıdan merkezi öneme sahiptir (Lindquist et al., 2015).

2.7 EMOSYONEL TERİM VE DİL KONUŞMA

Dil, yalnızca düşünceleri aktarma aracı değil; aynı zamanda duyguların, değerlerin ve tutumların taşıyıcısıdır (Barrett, 2017). Duygusal terimler, dilde anlam taşıyan birimler arasında hem bilişsel hem de afektif içerikli öğeler olarak yer alır (Pavlenko, 2008). Bu terimler, temel duyguların (ör. korku, öfke, mutluluk) ya da karmaşık duyguların (ör. utanç, kıskançlık) semantik olarak kodlanmış hâlleridir (Ekman, 1992; Wierzbicka, 1999).

İnsanlar arası sözlü iletişimde yalnızca referans bildirimi değil, aynı zamanda duygusal aktarım da gerçekleşmektedir (Russell, 2003). Bu bağlamda, duygusal terimlerin dil sistemi dışına çıkarılması ya da işlevsiz hâle getirilmesi, çok yönlü dil ve konuşma bozukluklarını beraberinde getirebilir (Kövecses, 2000). İnsanlar konuşurken yalnızca bilgi vermez, aynı zamanda hislerini, niyetlerini ve tepkilerini de paylaşırlar.

Bu bağlamda, duygusal terimler, dilin duygusal boyutunu oluşturan temel yapı taşlarıdır. Bu terimler, bireyin iç dünyasını sözlü olarak ifade ettiği ve başkalarıyla duygusal bağ kurduğu araçlardır (Pavlenko, 2005). Sözlü ya da yazılı dilde duyguları ifade etmek, yansıtmak ya da uyandırmak amacıyla kullanılan kelimelerdir. Bu sözcükler, bireyin yaşadığı duygusal deneyimi tanımlar ya da karşı tarafa duygusal bir mesaj iletmeyi amaçlar (Lindquist et al., 2015).

Duygusal terimler, bireylerin hem iç dünyasını tanımlamasına hem de başkalarıyla duygusal bağ kurmasına olanak tanır. Dil ve konuşmanın iletişimsel, bilişsel ve terapötik tüm yönlerinde duygusal terimlerin varlığı, insan ilişkilerinin derinliği ve sağlıklılığı açısından vazgeçilmezdir (Barrett, 2017; Russell, 2003).

Duygusal terimlerin doğru ve yerinde kullanımı hem bireysel gelişim hem de toplumsal uyum açısından kritik önem taşır. Eğer bu terimler dilde yer almazsa veya kullanımı sınırlandırılırsa, bireylerin hem kendi duygularını ifade etme hem de başkalarının duygularını anlama kapasitesi ciddi ölçüde zarar görür (Wierzbicka, 1999). Bu durum, dil ve konuşma

alanında çeşitli sorunlara yol açabilir.

Duygusal terimler, bireyin duygu durumunu karşı tarafa aktarmasına, sosyal ilişkileri düzenlemesine ve empati kurmasına imkân tanır (Pavlenko, 2008). Duygu ifadesi hem bireysel psikolojik sağlık hem de toplumsal iletişim için kritik önemdedir. Konuşma eylemi, sadece bilgi iletmek değil, aynı zamanda sosyal bağları güçlendirmek ve ortak duygusal deneyimler yaratmak amacı taşır (Lindquist et al., 2015).

Duygusal terimler, insan hayatında dil ve konuşmanın duygusal boyutunu oluşturan vazgeçilmez unsurlardır. Bu terimler olmadan iletişim sadece bilgi aktarımı ile sınırlı kalır, insan ilişkileri soğur ve bireyin psikolojik sağlığı olumsuz etkilenir. Dil, insanın iç dünyasıyla dış dünyayı bağlayan bir köprü olduğu için, duygusal terimlerin varlığı ve kullanımı hem bireysel hem toplumsal düzeyde iletişimin sağlıklı işlemesi için şarttır (Barrett, 2017). Bu terimlerin yokluğu, semantik boşluklara, pragmatik başarısızlıklara ve sosyal iletişimsel bozukluklara neden olabilir. Dil ve konuşma sağlığının korunması, yalnızca yapısal dil bileşenlerinin değil, afektif dil öğelerinin de aktif kullanımını gerektirir (Russell, 2003).

2.8 PRAGMATİK DİL BİLEŞENİNİN NÖROLOJİK VE GELİŞİMSEL BOZUKLUKLARDA ETKİLENMESİ

Pragmatik dil, bireylerin dili bağlama uygun, sosyal kurallara göre ve işlevsel bir biçimde kullanmalarını sağlayan iletişimsel bir bileşendir. Bu bileşen; konuşma sırasını düzenleme, ima ve mecazları anlama, sözel olmayan ipuçlarıyla iletişimi destekleme ve sosyal etkileşim kurallarına uygun söylem geliştirme gibi unsurları içerir. Nörolojik ve gelişimsel bozukluklarda pragmatik dil farklı şekillerde etkilenmektedir.

2.8.1 Demans

Demans, edinilmiş ve ilerleyici bir nörolojik bozukluktur. Demanslı bireylerde pragmatik dil becerilerinin bozulması; konu bütünlüğünü koruyamama, sık sık konu değiştirme ve sözel olmayan ipuçlarını (jest, mimik, prosodi) kullanmada yetersizlikle kendini göstermektedir (Bryan & Maxim, 2006). Ayrıca, ironi, mecaz ve deyim gibi dolaylı dil unsurlarının anlaşılmasında belirgin zorluklar görülür (Orange & Colton-Hudson, 1998). İçsel durum terimlerini ifade etme becerisinde de azalma gözlenmekte, bu da bireylerin sosyal ilişkilerinde iletişim işlevselliğini sınırlamaktadır (Choi & Lee, 2020).

2.8.2 Otizm Spektrum Bozukluğu(Osb)

OSB, gelişimsel bir bozukluk olup pragmatik dil becerilerinin doğal gelişimini doğrudan etkilemektedir. Otizmlili bireylerde karşılıklı konuşma sırasında sıra alma, konuşmayı başlatma ve sürdürme becerilerinde güçlükler öne çıkmaktadır (American Psychiatric Association, 2013). Konuşmalar genellikle bağlama uygun şekilde organize edilemez; kimi zaman ayrıntılara aşırı yoğunlaşma, kimi zaman ise yetersiz açıklamalar gözlenir. Mecaz, şaka ve deyimler çoğunlukla literal biçimde yorumlanmakta, bu da yanlış anlamalara yol açmaktadır (Bishop, 2000). Ayrıca Zihin Kuramı (Theory of Mind) ile ilişkili kısıtlılıklar, başkalarının duygu ve niyetlerini anlama kapasitesini sınırlandırarak pragmatik dil becerilerini olumsuz etkilemektedir (Tager-Flusberg, 2000).

2.8.3 Şizofreni

Şizofreni, düşünce bozukluklarının baskın olduğu bir ruhsal bozukluk olup pragmatik dil becerilerinde de bozulmalara yol açmaktadır. Bu bireylerde söylem çoğu zaman dağınık, kopuk ve bağlamla uyumsuzdur (Cummings, 2014). Mecazi ifadeleri, soyut dil kullanımını veya konuşmacının niyetini anlama becerileri zayıflar. Dolayısıyla şizofrenide iletişim yalnızca dilbilgisel düzeyde değil, pragmatik açıdan da ciddi ölçüde etkilenmektedir (Perkins, 2007).

2.8.4 Travmatik Beyin Hasarı (TBH)

TBH sonrasında özellikle frontal lobun etkilendiği durumlarda pragmatik dil bozuklukları sık görülür. Bu bireyler çoğu zaman uzun, dağınık ve konudan sapmış konuşmalar sergiler. Konuşma sırasında aktarılan bilginin miktarı bağlama göre uygun olmayabilir; kimi zaman aşırı detaylı, kimi zaman yetersiz anlatımlar dikkat çeker. Konuşma sırası gözetme, sosyal ipuçlarını kullanma ve ima/metaforları anlama becerileri de belirgin şekilde zayıflamaktadır (Cummings, 2014).

2.8.5 Afazi (Sağ Hemisfer Hasarı İle İlişkili)

Afazi çoğunlukla sol hemisfer hasarına bağlı dil bozukluğu olarak tanımlansa da sağ hemisfer lezyonları da pragmatik dil açısından önemli bozulmalara yol açabilmektedir. Bu bireylerde cümleler dilbilgisel olarak doğru olabilir; ancak söylem bağlama uyumsuz, iletişim işlevselliği ise sınırlıdır (Kempler & Goral, 2008). Özellikle ironi, mecaz, şaka ve deyimlerin anlaşılması güçleşir, sosyal etkileşim kuralları zayıflar (Müller & Guendouzi, 2016).

2.8.6 Karşılaştırmalı Değerlendirme

Demans ve otizm, pragmatik dil bozukluklarının doğası açısından farklılık göstermektedir. Demansta edinilmiş bilişsel kayıplar nedeniyle daha önce var olan pragmatik beceriler zamanla yitirilirken, otizmde gelişimsel farklılıklar nedeniyle pragmatik dil becerileri hiçbir zaman tipik biçimde gelişmez. Şizofrenide düşünce bozuklukları söylem tutarlılığını bozar; TBH’de hasarın yeri ve şiddetine bağlı olarak pragmatik kontrol sınırlanır. Sağ hemisfer afazisinde ise dolaylı dilin anlaşılması ve söylemin bağlama uygunluğu ciddi şekilde etkilenir. Ortak nokta, tüm bu bozukluklarda pragmatik dilin sosyal iletişimi ve yaşam kalitesini belirgin şekilde kısıtlamasıdır (Cummings, 2014; Perkins, 2007).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışmada tanımlayıcı ve kesitsel bir araştırma modeli benimsenmiştir. Çalışmanın etik onayı İstanbul Atlas Üniversitesi Girişimsel Olmayan Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'nda 28. 04. 2025 tarihinde yapılan toplantıdan E-22686390-050. 99-64886 karar numarası ile alınmıştır.

3.2 KATILIMCILAR

Araştırmaya dahil edilen sağlıklı bireyler yaş ve eğitim düzeyi eşleşen fakat cinsiyeti farklı olan 75 kadın, 75 erkek toplam 150 kişiden oluşmaktadır

3.3 ARAŞTIRMAYA DAHİL EDİLME KRİTERLERİ

Bireylerin araştırmaya dahil edilme kriterleri gönüllü olması, primer nörolojik/psikiyatrik tanı almamış olması, okur-yazar olması, Türkçe konuşup anlayabilmesi, herhangi bir duyu- konuşma sorunu olmaması, MoCA-TR taramasından 21 puan ve üstünde almış olması ve yaş aralığının 18-70 arasında olmasıdır.

3.4 ARAŞTIRMANIN DIŞLAMA KRİTERLERİ

Sağlıklı bireylerin gönüllü olmaması, MoCA-TR taramasından 21 puan altında almış olmak, primer nörolojik/psikiyatrik bir tanısı konmuş olması.

3.5 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu kısımda çalışmanın veri toplama aşamasında kullanılan araçlara ilişkin bilgiler sunulmuştur.

3.5.1 Gönüllü Onam Formu

Katılımcılara yapılacak çalışma ve amacı anlatılmış olup gönüllü olmak istedikleri durumda rızalarını gösteren form doldurtulmuştur.

3.5.2 MoCA-TR Tarama Aracı (Montreal Kognitif Değerlendirme Aracı Türkçe Versiyonu)

Montreal Kognitif Değerlendirme Aracı Türkçe Versiyon Testi bireylerin hafıza, dikkat, dil, görsel-uzamsal beceriler ve yürütücü işlevler gibi bilişsel yetilerini değerlendirmek amacıyla kullanılan kısa ve etkili bir nöropsikolojik testtir. Genellikle 10-15 dakika sürer. 30 puan üzerinden değerlendirilir. 21 ve üzeri genellikle normal kabul edilir. Kullanım alanları ise Alzheimer, Parkinson, inme sonrası bilişsel bozulmalar ve diğer demans türlerdir. MoCA-TR ile genellikle kısa süreli bellek, yürütücü işlevler, dikkat, dil, yönelim, görsel ve uzamsal beceriler ölçülür.

3.5.3 Sosyal Kognisyonun Video Temelli Gerçek Yaşam Senaryosu ile Değerlendirilmesi için Geliştirilen Pilot Araç:

Araştırma çalışması için geliştirilen pilot araç toplamda 4 bölümden oluşmaktadır. Her bölümde gerçek yaşam senaryolarını içeren 30 saniyelik video çekimleri bulunur. Videonun birinci bölümünde, damat ve gelin adayları bir kuyumcuya gider. Kuyumcuya, gelinin beğendiği yüzük damada pahalı gelir ve damat, geline o yüzüğü almaktan vazgeçirmeye çalışır. Videonun ikinci kısmında gelin ve görümce ev ortamında yüzük hakkında sohbetler eder ve görümce geline manipülatif girişimlerde bulunur. Videonun üçüncü bölümünde yine ev ortamında görümce damada yüzüğün pahalı olduğunu söyler ve almaması gerektiğini ima eder. Videonun son bölümünde gelin, görümce ve damat kuyumcuya giderler görümce ve damat birlikte hareket ederek manipülatif bir çabayla başka bir yüzüğü aldirmaya çalışır. Bölümler katılımcıya ayrı ayrı izletilir ve her bölüm sonrasında açık uçlu sorular yöneltilir. İzlenen tüm bölümler sırasında katılımcının video ve ses kaydına alınır. Son bölüme gelindiğinde tüm bölümler katılımcıya en baştan izletilir ve aklında kalanları terapistle aktarması istenir. Daha sonra senaryo hakkında detaylı sorular sorulur. Bu sorular arasında videodaki kişiler, olaylar hakkında detay sorular bulunur. Detay sorular esnasında katılımcının yanıtları ses kaydına alınır. İzletilen son bölüm sonrasında katılımcıdan alınan ses kayıtları yapıların analiz edilmesi amacıyla çevriyazıya (çevriyazı) dönüştürülür. Çevriyazıya dönüştürülen anlatı örnekleri, içsel durum terimleri sayılarak skorlanır.

3.6 UYGULAMA

MoCA-TR ve Video Temelli Gerçek Senaryo izletimi sağlıklı bireylere dikkatlerini dağıtmayacak sessiz bir odada araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Sağlıklı bireylere uygulanan araçlar sağlıklı birey ve araştırmacının karşılıklı olarak masada oturduğu, sessiz bir ortamda uygulanmıştır. Tüm testlerin uygulanması ortalama yarım saat sürmüştür.

Katılımcılardan alınan anlatı örnekleri, IDT kullanımı açısından emosyonel, kognitif ve linguistik terimler olarak kategorize edilmiştir. Analiz süreci şu şekilde ilerlemiştir; Her anlatı örneği dikkatlice incelenmiş ve içsel durum terimleri kodlanmıştır. Her terim türünün frekansı, ortalama, minimum ve maksimum değerler ile standart sapmaları hesaplanmıştır. İstatistiksel analiz için t-testi kullanılmış, cinsiyet farklılıkları incelenmiştir. Örnek cümlelerle açıklama yapılmıştır; Emosyonel: “Çok mutlu oldum.” Kognitif: “Bunu düşündüm ve fark ettim.” Linguistik: “Söylediğim gibi oldu.”

3.7 VERİLERİN İSTATİKSEL ANALİZİ

İstatistik analizlerinde Toplam 150 katılımcıdan elde edilen veriler kullanılmış; 75 erkek ve 75 kadın olmak üzere iki cinsiyet grubuna ayrılmıştır. Her katılımcıya ilişkin; duygusal, bilişsel, dilsel ve mecazlı ifade biçimlerine dair toplam skorlar toplam İDT ve metafor terim olarak hesaplanmıştır.

Çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) kullanılarak cinsiyete göre dört bağımlı değişkenin ortak etkisine bakılmıştır. Box’s M testi ile kovaryans matrislerinin homojenliği kontrol edilmiştir. Box’s M testi sonucu ($p = 0.854$) varsayımın sağlanmış olduğunu göstermiştir.

Bağımsız örneklem t-Testleri kullanılarak her bir ifade biçimi için erkek ve kadın grupları arasındaki ortalama farkların varlığı incelenmiştir. Doğrusal regresyon analizinde ise bağımlı ve bağımsız değişken olarak cinsiyetin her ifade biçimi üzerindeki etkisine bakılmıştır. Uygulanan testlerde, Levene’nin eşitlik testi ile varyansların homojenliği sağlanmış ve sonuçlar p değerleri üzerinden yorumlanmıştır.

4. BULGULAR

Çalışmaya yaş ortalaması 37. 5 olan 150 katılımcı dahil edilmiştir. Cinsiyet dağılımı incelendiğinde katılımcıların 75'ini kadın (%50) 75'ini (%50) erkek oluşturmaktadır. Katılımcıların 73 tanesi (%48, 66) üniversite mezunu, 57 tanesi (%37, 99) lise mezunu ve 20 tanesi (%13, 33) ortaokul mezunudur.

Tablo 4. 1: Katılımcıların Demografik Dağılımı

Değişken	Gruplar	Katılımcı Sayısı (n)	Yaş Ortalaması (yıl)	Minimum	Maksimum	Standart Sapma
Cinsiyet	Erkek	75	38,85	19	61	10,5
	Kadın	75	38,48	19	69	12,5
Moca-Tr				20	30	
Toplam		150				

Araştırmaya toplam 150 katılımcı dahil edilmiştir. Bu katılımcıların 75'i erkek, 75'i kadındır. Bu eşit dağılım, cinsiyetler arasında istatistiksel karşılaştırmalar yapılması açısından uygun bir temel oluşturmuştur.

Tablo 4. 2: Katılımcıların t-Testi Analiz Dağılımı

Değişken	Erkek Ort,	Kadın Ort,	t Değeri	p Değeri	Yorum	Min. Değer	Maks. Değer	Standart Sapma
Emosyonel	10,92	10,79	-,210	,834	Anlamli fark yok	2	27	4,10
Kognitif	9,61	9,74	,198	,843	Anlamli fark yok	4	23	3,99
Linguistik	5,99	6,46	,863	,389	Anlamli fark yok	0	19	3,37
Metafor	2,18	1,99	-,671	,503	Anlamli fark yok	0	6	1,73

Tablo 4. 2 incelendiğinde yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına göre, cinsiyet değişkenine göre (toplam duygusal, toplam bilişsel, toplam dilsel ve toplam metafor) puanlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p > 0.05$). Bu durum, kadın ve erkek katılımcıların söz konusu değişkenlerde benzer ortamlara sahip olduğunu ve cinsiyetin bu değişkenler üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Tablo 4.2 aşağıda belirtilen hipotez sorularına cevap vermektedir. Her bir hipotezin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığına karar vermek için tablodaki p değeri (olasılık değeri) değerlendirilir. Literatür de anlamlılık düzeyi 0,05 (%5 hata payı) kabul edilmektedir.

- 1) Kadın ve erkekler arasında emosyonel terim kullanımı açısından fark var mıdır?
- 2) Kadın ve erkekler arasında linguistik terim kullanımı açısından fark var mıdır?
- 3) Kadın ve erkekler arasında kognitif terim açısından fark var mıdır?
- 4) Kadın ve erkekler arasında metafor kullanımı açısından fark var mıdır?

Oluşturulan hipotez sorularına cevaplar ise şu şekildedir;

- 1) Emosyonel terim kullanım açısından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur çünkü p değeri $> 0,05$ 'tir. P değeri belirtilen hata payından büyük olduğu için emosyonel terim kullanımının cinsiyetler arasında bir farkı yoktur.
- 2) $P > 0,05$ olduğu için cinsiyetler arasında linguistik terim kullanımı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.
- 3) İlk iki soruda olduğu gibi kognitif terim kullanımı cinsiyetler arasında bir farka yol açmamaktadır. $P > 0,05$ olduğu için istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.
- 4) Metafor kullanımının da emosyonel terim, linguistik terim ve kognitif terim kullanımlarında olduğu gibi cinsiyetler arasında kullanımında istatistiksel olarak anlamlı bir fark söz konusu değildir ($p > 0,05$).

Katılımcıların emosyonel, kognitif, linguistik ve metafor kullanımına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir ($p > 0,05$). Bununla birlikte, istatistiksel olarak anlamlı olmayan bulguların klinik açıdan dikkate değer olabileceği unutulmamalıdır. Özellikle dil ve sosyal biliş araştırmalarında, küçük farklılıklar bile iletişimsel performans üzerinde önemli yansımalar oluşturabilir.

Emosyonel terimlerde erkek ve kadın ortalamaları birbirine oldukça yakın bulunmuştur. Bu durum, sağlıklı yetişkinlerin duygusal ifadeleri benzer stratejilerle kullandığını göstermektedir. Pennebaker ve Stone (2003) duygusal sözcük kullanımının cinsiyetten ziyade bağlama ve iletişim partnerine bağlı olduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla cinsiyet farkının istatistiksel açıdan anlamlı olmaması, emosyonel sözcük kullanımının toplumsal ve durumsal değişkenlere daha duyarlı olduğunu düşündürmektedir.

Kognitif terimlerde de cinsiyetler arasında anlamlı fark bulunmamakla birlikte, ortalamalardaki küçük değişim, zihinsel durum ve düşünceyi ifade eden sözcüklerin kullanımında bireyler arası çeşitliliğe işaret edebilir. Astington ve Jenkins (1999), kognitif terim kullanımının sosyal kognisyon ile yakından ilişkili olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, sağlıklı bireylerde görülen minimal farklılıklar, klinik popülasyonlarda (ör. otizm, demans) çok daha belirgin hale gelebilir.

Linguistik terimlerde kadın katılımcıların ortalamasının erkeklere göre bir miktar yüksek olması, kadınların dilsel formları çeşitlendirme eğilimiyle açıklanabilir. Lakoff (1975), kadınların toplumsal iletişimde ayrıntı ve çeşitliliğe daha fazla önem verdiğini belirtmiştir. Bu bulgu, istatistiksel anlamlılık taşımamakla birlikte, kadınların dilsel tercihlerinde farklılaşmaya dair klinik olarak önemli ipuçları sunmaktadır.

Metafor kullanımında ise erkeklerin ortalaması kadınlardan daha yüksek çıkmıştır. Gibbs (1994), metaforun bireyin soyut düşünme ve duygusal aktarım becerilerini yansıttığını ve iletişim tarzındaki bireysel farklılıklara bağlı olarak değişebileceğini vurgulamıştır. Dolayısıyla metafor kullanımında görülen küçük ortalama farkları, klinik açıdan bireylerin soyutlama kapasitesi ve pragmatik becerilerinin değerlendirilmesinde anlamlı olabilir.

Sonuç olarak, istatistiksel olarak anlamlı fark elde edilmemiş olsa da ortalamalarda gözlenen küçük değişimler klinik açıdan önem taşımaktadır. Sağlıklı bireylerde minimal düzeyde seyreden bu farklılıklar, dil ve pragmatik becerilerde bozulmalar görülen klinik gruplarda (ör. demans, otizm spektrum bozukluğu) belirginleşebilir. Bu nedenle mevcut bulgular, klinik araştırmalarda cinsiyet farklılıklarının ve pragmatik becerilerin daha geniş örneklemelerle incelenmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Tablo 4. 3: Katılımcıların Manova Test Sonuçları

Test	Wilks' Lambda	F Değeri	p Değeri
MANOVA	,986	F(4,145) = ,532	,713

Tablo 4. 3 incelendiğinde Wilks' Lambda testi sonucuna göre (Wilks' Lambda = ,986; F(4, 145) = ,532; p = ,713), cinsiyet değişkenin dört bağımlı değişken (toplam duygusal, toplam, bilişsel, toplam dilsel, toplam metafor) üzerinde eş zamanlı olarak anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Bu sonuç, cinsiyetin tüm değişkenler üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak önemsiz olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. 4: Katılımcıların Bağımlı Değişken Üzerindeki Etkileri

Bağımlı Değişken	R	R ²	F Değeri	p Değeri	Yorum
Emosyonel	,017	,000	,044	,834	Anlamlı etki yok
Kognitif	-	-	-	> ,05	Cinsiyetin etkisi yok
Linguistik	-	-	-	> ,05	Cinsiyetin etkisi yok
Metafor	-	-	-	> ,05	Cinsiyetin etkisi yok

Tablo 4. 4 incelendiğinde cinsiyetin toplam duygusal değişkeni üzerindeki etkisine yönelik yapılan regresyon analizi sonucunda R = ,017 ve R² = ,000 olarak bulunmuştur. Elde edilen F değeri, 044 olup p değeri, 834'tür. Bu sonuç, modelin anlamlı olmadığını ve cinsiyetin toplam duygusal üzerinde anlamlı bir yor dayıcı olmadığını göstermektedir. Benzer şekilde, diğer değişkenler için yapılan analizlerde de cinsiyetin etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4. 5: Katılımcıların Tüm Değişkenlere Göre Sonuçları

Değişken	Shapiro-Wilk Stat	Shapiro-Wilk P-Değeri	Kolmogorov-Smirnov Stat	Kolmogorov-Smirnov P-Değeri
Emosyonel	,9096	4,78e-08	,2096	,000003
Kognitif	,8793	1,05e-09	,2025	,000007
Linguistik	,9591	2,04e-04	,1402	,004908
Metafor	,8988	1,13e-08	,1749	,000175

Tablo 4. 5 incelendiğinde Shapiro-Wilk ve Kolmogorov-Smirnov test sonuçlarına göre tüm değişkenler için p değerleri, 05'ten küçük bulunmuştur. Bu bulgular, toplam duygusal, toplam, bilişsel, toplam dilsel, toplam metaforların normal dağılım göstermediğini ortaya koymaktadır.

Tablo 4.6: Katılımcıların İçsel Durum Terimleri Söylem Örnekleri

Katılımcılar	Emosyonel	Metaforik	Linguistik	Kognitif
Katılımcı 1	“Görümce <i>kıskanıyor.</i> ”	“Sanki <i>beni yok sayıyor</i> diyor.”	“Sanki patavatsızlık yaptı <i>diyor.</i> ”	“Sanki para basıyor gibi <i>düşünüyor.</i> ”
Katılımcı 2	“Görümce <i>öfkeli</i> hissediyor.”	“Görümce <i>burnunu sokuyor.</i> ”	“Sanki beni yok sayıyor <i>diyor.</i> ”	“Baş etmeye çalıştığını <i>anladı.</i> ”
Katılımcı 3	“ <i>Şaşırmış</i> ” olabilir.	“ <i>Sınırı aşıyor.</i> ”	“Görümce <i>söyledi.</i> ”	“ <i>Hava atıyor diye düşündü.</i> ”
Katılımcı 4	“ <i>Hevesini kırarak bir</i> cümle kurmayı tercih ediyor.”	“Görümce <i>çamura yatıyor.</i> ”	“Evet. Adam <i>söyledi.</i> ”	“Arasına bir set çekmesi gerektiğini <i>fark etti.</i> ”
Katılımcı 5	“ <i>Tedirgin</i> hissediyor.”	“Görümce yüzüğü <i>kaşıkçı elmasına benzetiyor.</i> ”	“ <i>Anlatılanları</i> anlamadı.	“ <i>Görümcesi kardeşini ikna etmeye çalışıyor.</i> ”

Tablo 4.6’da çalışmanın veri toplama aşamasında çalışmaya katılanların kullandığı kelimelerin sözcük ranjları çalışmada uygulanan dört bölüm için gösterilmiştir.

Tablo 4.7: Bölümler için sözcük ranjı

Bölüm 1		Bölüm 2		Bölüm 3		Bölüm 4	
Kelime	Kullanım Sayısı	Kelime	Kullanım Sayısı	Kelime	Kullanım Sayısı	Kelime	Kullanım Sayısı
Mutlu	33	Kıskanç	46	Düşünme	128	Düşünme	97
Düşünme	31	Düşünme	44	Söyleme	89	Söyleme	72
Söyleme	24	Söyleme	31	İsteme	43	İsteme	47
İsteme	17	Kaşıkçı elması	29	Kıskanç	39	Kıskanç	40
Üzgün	13	Mutlu	20	Demek	33	Demek	31
Demek	12	Patavatsız	16	Mutsuz	22	Mutsuz	29
Mutsuz	11	Demek	14	Endişe / endişeli	21	Üzgün	27
Patavatsız	10	Üzgün	13	Tedirgin	19	İletişim onarma	21
Tedirgin	8	Kıskanma	12	Çaresiz	17	Mutlu	20
Endişe / endişeli	7	İsteme	11	Kıskanma	15	Patavatsız	17
Kötü	6	Hayal kırıklığı	7	Sinirli	14	Endişe / endişeli	16
Beğenme	5	Mutsuz	6	İletişim onarma	15	Kararsız	12
Sinirli	5	Şaşkın	6	Mutlu	13	Sinirli / sinir	12
Hayal kırıklığı	3	Üzülme	6	Patavatsız	12	Hayal kırıklığı	10
Kararsız	3	Sinirli	5	Kızgın	12	Stres / stresli	9
Korku	3	Kırgınlık / kırgın	5	Üzgün	11	Arada kalma	9
Kaşıkçı elması	2	Beğenme	5	Kaygı / kaygılı	10	Çaresiz	8
Sevgi / sevilme	2	Kıskançlık	2	Stres / stresli	10	Korku / korkma	7
Gergin	2	Şaşıрма	3	Altan almak	3	Gergin	7
Demek (metafor olarak)	2	Endişeli / endişe	4	Kibirli	1	Kaygı / kaygılı	6
Değersiz	2	Gergin	3	Haset / hasetlik	2	Panik	6
Heyecanlı	2	Sevgisizlik	1	Gergin	7	İletişim kurma	3
Üzülme	2	Fesat	4	Sıkışmış	3	Şaşkın / şaşıрма	3

Sıkıntılı	1	Haset / hasetlik	2	Korku	5	Sevgi / sevilme me	3
Görgüsüz	1	Çekemem e / çekemem ek	2	Şaşkın / şaşırma	4	Beğen me	3
Sezmek	1	Garipse me	1	Konuşma	3	Anlatm ak	3
Pot kırma	1	Küçümse me	3	Hayal kırıklığı	2	İyi	3
Şüphe / şüpheli	1	Hevesli	2	Telaş / telaşlı	9	İçine sinme	3
Utanmış	1	Kinini kuma	1	Ara bozmak	2	Hevesli	3
Memnuniyetsiz	1	Planlama	2	Manipülasyon / manipüle etme	6	Manipü latif	2
Gurur kırıcı	1	Laf sokma	2	Arada kalma / kalmış	6	Planla ma	2
Huzursuz	1	Neşeli	1	Fesat	4	İkna olma	2
İlgi / ilgisiz	1	Şaşırmış	2	Huzursuz	1	Rahatsız	2
İncinme	1	Hüzünlü	1	Öfke / öfkeli	3	Kızgın / kızgınlık	2
Karamsar	1	Sevince / sevinçli	3	Kızgınlık	2	Sabırsız	2
Zora düşme	1	İyi	2	Planlama	3	Çekem eme / çekeme mez	2
İşine gelmeme	1	Kızgın	2	Dert yanma	1	Patavat sızlık	2
Sivri zekâ	1	Kararsız	2	Mahcup	1	İdare etme	2
Vurdumduymaz	1	Duygusuz	1	Sitem etme	1	Sinsi	1
İstedik / isteksiz	1	Heyecanlı / heyecan	4	Düşünceli	1	Sıkışmı ş	1
Hevesli	1	Meraklı	2	Acımak	1	Davran ma	1
Kırgınlık	1	İhtişam	1	Ayağını yorganına göre uzat	1	Kırılma	1
Arada kalma	1	Zorlanma	1	Karamsar	2	Bencil	1
Hayranlık	1	Alay etmek	1	Rencide etme	1	Umutsuz	1
Şaşırmış	1	Arada kalma	1	Agresif	1	İlgisiz	1

Sevince / sevinçli	1	Bozulma k	1	Sormak	1	Öfkeli	1
Konuşma	1	Abartı / abartma	2	Sevgi / sevilmeme	2	Salağa yatma	1
Stresli	1	Pişman	1	Beğenme	2	Savun ma	1
		Sevgi	1	Bıkkın	1	Oyun oynama	1
		Patavatsız lık	4	Şüphe / şüpheli	2	Gıcık	1
		Rahatsız	2	Zora düşme / zorlanma	2	Memnu n etmek	1
		Kötülük / kötü	6	Görgüsüz	1	İki arada bir derede	1
		Anlatmak	2	İncinme	1	Teredd üt	1
		Bulmak	1	Kararsız	1	Düşünc eli	1
		Kinaye etme	1	Çalışmak	1		
		Görgüsüz	1				
		İhtişam	1				
		Savuştur ma	1				
		Hevesi kursağınd a kalma	1				
		Beyan etme	1				
		Pot kırma	1				
		Hayal kurma	1				

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada elde edilen bulgular, cinsiyetin anlatılarda İDT ve metafor kullanımını anlamlı biçimde etkilemediğini ortaya koymuştur. Kadın katılımcılar, anlatılarında ortalamanın minimal üzerinde bir İDT ve mecazlı ifade kullanma eğilimi göstermiştir. Bu durum, kadınların duygusal deneyimlerini ifade etmede daha açık, kolay ve detaylı bir dil kullandıklarına işaret etmektedir. Bulgular, kadınların iletişimde empatik ve duygusal içerikli bir tarz benimsediği yönündeki görüşüyle paralellik göstermektedir. Öncelikle, İDT kullanımına ilişkin bulgular kadın katılımcıların duygusal içerikli ifadeleri minimal düzeyde daha sık kullandığını göstermiştir. Bu durum, kadınların empati odaklı sosyal iletişim kurma eğilimiyle ilişkilendirilebilir. Kadınların daha çok duygu yüklü, ilişki kurmaya yönelik bir dil kullandıklarını savunurken; erkeklerin daha bilgi odaklı, düz ve kontrol merkezli bir söylem benimsediklerini belirtmiştir. Ancak mevcut çalışmada gözlenen farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir; bu da cinsiyete bağlı dilsel kalıpların mutlak değil, değişken ve bağlamsal olduğunu ortaya koymaktadır.

T-testi sonuçları, erkek ve kadın katılımcılar arasında İDT kullanımında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir ($p > 0,05$). Ancak literatürde ve klinik uygulamalarda küçük farklılıklar bile pragmatik beceriler ve sosyal kognisyon açısından önemli kabul edilmektedir. Emosyonel terimler; Kullanım sıklığı duygusal farkındalık ve sosyal etkileşimle ilişkilidir. Pennebaker & Stone (2003), duygusal sözcük kullanımının bağlama ve iletişim partnerine bağlı olarak değişebileceğini göstermiştir. Kognitif terimler; Sosyal biliş ve zihin kuramı ile bağlantılıdır. Astington & Jenkins (1999), bu terimlerin cinsiyetten bağımsız ancak sosyal bağlamdan etkilenebileceğini belirtmiştir. Linguistik terimler; Dilsel aktarım ve iletişim stratejileri ile ilgilidir. Lakoff (1975) ve Gibbs (1994), bu terimlerin toplumsal dil farklılıklarını yansıtabileceğini ortaya koymuştur.

Klinik açıdan, sağlıklı bireylerde minimal farklılıklar gözlene de demans veya otizm gibi bozukluklarda bu farklılıklar belirginleşebilir. Bu nedenle, İDT kullanımının hem sosyal kognisyon hem de pragmatik dil becerilerinin değerlendirilmesinde önemli bir gösterge olduğu vurgulanabilir.

Metafor kullanımı açısından elde edilen veriler de benzer biçimde cinsiyetler arasında anlamlı bir ayrım olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte, erkeklerin daha çok güç, mücadele, savaş gibi temaları içeren metaforlar kullandığı, kadınların ise doğa, içsel duyular ve ilişkisel bağlamlara dayalı metaforlar tercih ettiği gözlenmiştir. Bu bulgular, kültürel normların duyguların mecazlı temsili üzerindeki etkisine ilişkin kuramıyla örtüşmektedir. Ancak burada da farkların anlamlı düzeye ulaşmaması, metafor kullanımının cinsiyet kalıplarının ötesinde kişisel deneyim, dil yetkinliği ve bağlamsal algıyla şekillendiğini göstermektedir. Bu farklılıklar, dilin cinsiyetle nasıl şekillendiğini ve bireylerin duygu dünyalarının bu çerçevede nasıl ifade bulduğunu ortaya koyar. Bu ayrımlar doğal değil, toplumsal olarak inşa edilmiş farklardır ve bireylerin ifade biçimleri değişebilir, dönüşebilir. Dilin bu yönünü anlamak; daha kapsayıcı, empatik ve eşitlikçi bir iletişim biçimi geliştirmek için önemli bir adımdır. Emosyonel terimler ve metafor terimler, dilin hem bilişsel hem de duygusal işlevlerini yansıtan iki temel unsurdur. Emosyonel terimler bireyin iç dünyasını doğrudan ifade ederken, metafor terimler bu ifadeyi sanatsal ve soyut bir düzeye taşıyarak daha güçlü bir anlatım sağlar. Bu iki unsurun birlikte kullanımı, dilin derinliğini ve anlatım gücünü artırır. Özellikle edebiyat, psikoloji ve iletişim alanlarında, bu iki terim türünün doğru ve etkili kullanımı anlam yaratımında kilit rol oynar. Bu bağlamda, duygusal ve mecazlı dil unsurları, insan deneyimini daha zengin ve çok katmanlı bir şekilde aktarmanın temel araçlarıdır. Ancak bu farkların biyolojik değil, büyük ölçüde sosyokültürel öğrenmelerle şekillendiği varsayılabilir. Elde edilen sonuçlar hem tek değişkenli grup karşılaştırmaları hem de çok değişkenli analizlerde, cinsiyetin duygusal, bilişsel, dilsel ve mecazlı ifade düzeyleri üzerinde belirgin bir fark yaratmadığını ortaya koymaktadır. Bu bulgu, katılımcıların ifade biçimlerinin cinsiyete bağlı olarak benzer dağılım gösterdiğini ve varsa etkilerin minimum düzeyde kaldığını göstermektedir. Bununla birlikte, model açıklayıcılıklarının (R^2) çok düşük olması, cinsiyet değişkeninin bu ifadelerin varyansını neredeyse açıklayamadığını işaret etmektedir. Bu sonuçlar, dilin ve konuşmanın sadece nörolojik ya da bilişsel düzlemde değil, aynı zamanda sosyal bir yapı içinde şekillendiğini vurgulamaktadır. İnsanlar, yaşadıkları kültürel çevre, maruz kaldıkları sosyal roller ve dil edinimi süreçleri doğrultusunda iletişim kalıpları geliştirirler. Dolayısıyla, cinsiyet gibi sabit bir demografik değişkenin tek başına dilsel performansı açıklamada yetersiz kalması doğaldır. Bu bağlamda, bireylerin kişilik özellikleri, empati düzeyleri, iletişim stilleri ve yaşam deneyimleri gibi daha niteliksel değişkenlerin araştırmalara dahil edilmesi önerilmektedir.

Öte yandan, çalışmada kullanılan video temelli gerçek yaşam senaryoları, katılımcıların doğal ve spontane anlatılarını ortaya koymaya olanak tanımıştır. Bu yaklaşım, sosyal kognisyonun dilsel dışavurumlarını daha gerçekçi bir şekilde analiz etme imkânı sunmuştur. Ancak, yazılı ve sözlü anlatıların etkileşimsel farkları dikkate alındığında, jest, mimik, tonlama gibi çoklu iletişim unsurlarını içeren çalışmalarla desteklenmesi gerekliliği bir sınırlılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın bulguları, aynı zamanda sosyal bilişsel teorilerle de ilişkilendirilebilir. Özellikle otizm spektrumunda sosyal kognisyon bozukluklarının dil kullanımına doğrudan etki ettiğini belirtmiştir. Bu perspektiften bakıldığında, çalışmaya dahil edilen sağlıklı bireylerin sosyal bilişsel yeterlilik düzeylerinin benzerliği, cinsiyet etkisinin sınırlı kalmasına neden olmuş olabilir.

Ayrıca, MoCA-TR gibi nöropsikolojik tarama araçlarının kullanılması, bilişsel yeterliliği sağlam bir şekilde kontrol altında tutmuş ve örneklem homojenliğini sağlamıştır. Ancak bu durum, cinsiyet etkisini izole etme çabası açısından yararlı olsa da bireyler arası değişkenliği azaltarak istatistiksel farkların oluşmasını engellemiş olabilir. Bu çalışma cinsiyetin anlatı örneklerinde kullanılan duygusal, bilişsel, dilsel ve mecazlı ifadeler, üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu ortaya koymuştur. Ancak bu sonuç, cinsiyetin etkisiz olduğunu değil, etkisinin başka değişkenlerce örtülebileceğini düşündürmektedir. Araştırmanın genişletilmiş örneklem, farklı kültürel gruplar ve nitel analiz yöntemleri ile desteklenmesi, daha derinlikli ve genellenebilir sonuçlar sunabilir.

Bu bağlamda, gelecekteki çalışmaların sadece anlatı içeriğine değil, anlatım biçimine, anlatıcının duygusal zekâ düzeyine, sosyal becerilerine ve hatta psikodinamik süreçlerine odaklanması önerilmektedir. Böylelikle bireyin dilsel üretimi sadece kelime düzeyinde değil, aynı zamanda zihinsel temsil, niyet ve bağlam oluşturma gibi üst düzey bilişsel süreçlerle de ilişkilendirilmiş olur. Bu analiz çalışması, bireylerin duygusal, bilişsel, dilsel ve mecazlı ifade düzeylerinin, cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmadığını göstermektedir. Bulgular, cinsiyetin temel bir belirleyici faktör olmadığını işaret etmekte olup; gelecekteki araştırmalarda ek değişkenlerin ve çoklu modellemelerin kullanılması önerilmektedir. Çalışmanın bulguları, veri setindeki ölçüm hassasiyeti ve örneklem büyüklüğü göz önünde bulundurularak yorumlanmalı; geniş örneklem ve daha karmaşık modeller kullanılarak bu ilişkilerin derinlemesine incelenmesi faydalı olacaktır.

5.1 ÖNERİLER

Alternatif olarak, çoklu regresyon ve yapısal eşitlik modellemesi (SEM) gibi daha ileri düzey analizlere başvurulması, cinsiyet etkisinin aracı veya düzenleyici değişkenlerin etkisiyle birlikte incelenmesi açısından yararlı olabilir. Örneğin; yaş, eğitim düzeyi veya kültürel faktörlerin de modele dahil edilerek, cinsiyetin dolaylı etkilerinin test edilmesi, daha açıklayıcı sonuçlar verebilir.

5.2 ÇALIŞMANIN SINIRLILIĞI

Çalışmanın sınırlılıkları arasında örneklem sayısının sınırlı olması ve yalnızca yazılı anlatıların incelenmesi yer almaktadır. Sözlü anlatılar, jest-mimik ve tonlama gibi ekstra duygusal ipuçlarını içerebileceğinden, gelecek çalışmalarda bu boyutların da değerlendirmeye alınması.

6. KAYNAKLAR

1. Adolphs, R. (2009). The social brain: Neural basis of social knowledge. *Annual Review of Psychology*, 60(1), 693–716.
2. American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Author.
3. Aristotle. (1991). *Poetics* (R. Janko, Trans.). Hackett Publishing Company. (Original work published ca. 335 BCE)
4. Astington, J. W., & Baird, J. A. (Eds.). (2005). *Why language matters for theory of mind*. Oxford University Press.
5. Astington, J. W., & Jenkins, J. M. (1999). A longitudinal study of the relation between language and theory-of-mind development. *Developmental Psychology*, 35(5), 1311–1320.
6. Baron-Cohen, S., Tager-Flusberg, H., & Lombardo, M. V. (Eds.). (2013). *Understanding other minds: Perspectives from developmental social neuroscience* (3rd ed.). Oxford University Press.
7. Barrett, L. F. (2017). *How emotions are made: The secret life of the brain*. Houghton Mifflin Harcourt.
8. Bishop, D. V. M. (1998). Development of the Children's Communication Checklist (CCC): A method for assessing qualitative aspects of communicative impairment in children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39(6), 879–891.
9. Bruner, J. (1983). *Child's talk: Learning to use language*. Oxford University Press.
10. Bryan, K., & Maxim, J. (2006). Communication disability in the dementia process. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 41(3), 291–306.
11. Cameron, L. (2003). *Metaphor in educational discourse*. Continuum.
12. Cameron, L., & Low, G. (1999). *Researching and applying metaphor*. Cambridge University Press.
13. Carpendale, J. I., & Lewis, C. (2004). Constructing an understanding of mind: The development of children's social understanding within social interaction. *Behavioral and Brain Sciences*, 27(1), 79–96.

14. Charteris-Black, J. (2004). *Corpus approaches to critical metaphor analysis*. Palgrave Macmillan.
15. Choi, H., & Lee, H. (2020). Pragmatic language in dementia of the Alzheimer's type: A systematic review. *Dementia and Geriatric Cognitive Disorders*, 49(1), 1–14.
16. Cummings, L. (2014). *Pragmatic disorders*. Springer.
17. Dziobek, I., Fleck, S., Kalbe, E., Rogers, K., Hassenstab, J., Brand, M., & Convit, A. (2006). Introducing MASC: A movie for the assessment of social cognition. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 36(5), 623–636.
18. Ekman, P. (1992). An argument for basic emotions. *Cognition and Emotion*, 6(3–4), 169–200.
19. Frith, C. D., & Frith, U. (2006). The neural basis of mentalizing. *Neuron*, 50(4), 531–534.
20. Frith, C. D., & Frith, U. (2007). Social cognition in humans. *Current Biology*, 17(16), R724–R732.
21. Gibbs, R. W. (1994). *The poetics of mind: Figurative thought, language, and understanding*. Cambridge University Press.
22. Gibbs, R. W. (2017). *Metaphor wars: Conceptual metaphors in human life*. Cambridge University Press.
23. Happé, F. (1993). Communicative competence and theory of mind in autism: A test of relevance theory. *Cognition*, 48(2), 101–119.
24. Happé, F. G. E. (1995). Understanding minds and metaphors: Insights from the study of figurative language in autism. *Metaphor and Symbolic Activity*, 10(4), 275–295.-
25. Henry, J. D., Phillips, L. H., Ruffman, T., & Bailey, P. E. (2013). A meta-analytic review of age differences in theory of mind: Implications for neurocognitive models of aging. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 37(9), 2062–2076.
26. Kempler, D., & Goral, M. (2008). Language and dementia: Neuropsychological aspects. *Annual Review of Applied Linguistics*, 28, 73–90.
27. Kövecses, Z. (2000). *Metaphor and emotion: Language, culture, and body in human feeling*. Cambridge University Press.
28. Kövecses, Z. (2002). *Metaphor: A practical introduction* (1st ed.). Oxford University Press.
29. Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A practical introduction* (2nd ed.). Oxford University Press.
30. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
31. Lakoff, R. (1975). *Language and woman's place*. Harper & Row.
32. Levinson, S. C. (1983). *Pragmatics*. Cambridge University Press.

33. Lindquist, K. A., MacCormack, J. K., & Shablack, H. (2015). The role of language in emotion: Predictions from psychological constructionism. *Frontiers in Psychology*, 6, 444.
34. Martin, I., & McDonald, S. (2003). Weak coherence, no theory of mind, or executive dysfunction? Solving the puzzle of pragmatic language disorders. *Brain and Language*, 85(3), 451–466.
35. McDonald, S., Bornhofen, C., Shum, D., Long, E., Saunders, C., & Neulinger, K. (2006). Reliability and validity of The Awareness of Social Inference Test (TASIT): A clinical test of social perception. *Disability and Rehabilitation*, 28(24), 1529–1542.
36. Müller, N., & Guendouzi, J. (Eds.). (2016). *Pragmatics and dementia*. Routledge.
37. Norbury, C. F. (2005). The relationship between theory of mind and metaphor: Evidence from children with language impairment and autistic spectrum disorder. *British Journal of Developmental Psychology*, 23(3), 383–399.
38. Orange, J. B., & Colton-Hudson, A. (1998). Pragmatic difficulties in adults with dementia of the Alzheimer's type. *Seminars in Speech and Language*, 19(2), 139–155.
39. Pavlenko, A. (2005). *Emotions and multilingualism*. Cambridge University Press.
40. Pavlenko, A. (2008). Emotion and emotion-laden words in the bilingual lexicon. *Bilingualism: Language and Cognition*, 11(2), 147–164.
41. Pennebaker, J. W., & Stone, L. D. (2003). Words of wisdom: Language use over the life span. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(2), 291–301.
42. Perkins, M. R. (2007). Pragmatic impairment. In D. Crystal (Ed.), *The Cambridge encyclopedia of the language sciences* (pp. 688–691). Cambridge University Press.
43. Reddy, M. J. (1993). The conduit metaphor: A case of frame conflict in our language about language. In A. Ortony (Ed.), *Metaphor and thought* (2nd ed., pp. 164–201). Cambridge University Press.
44. Russell, J. A. (2003). Core affect and the psychological construction of emotion. *Psychological Review*, 110(1), 145–172.
45. Sperber, D., & Wilson, D. (1995). *Relevance: Communication and cognition* (2nd ed.). Blackwell.
46. Stemmer, B. (2016). Pragmatic abilities and deficits in brain damage. In G. Hickok & S. L. Small (Eds.), *Neurobiology of language* (pp. 533–545). Academic Press.
47. Tager-Flusberg, H. (2000). Language and understanding minds: Connections in autism. In S. Baron-Cohen, H. Tager-Flusberg, & D. J. Cohen (Eds.), *Understanding other minds:*

- Perspectives from developmental cognitive neuroscience (2nd ed., pp. 124–149). Oxford University Press.
48. Tomasello, M. (2003). *Constructing a language: A usage-based theory of language acquisition*. Harvard University Press.
49. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
50. Wierzbicka, A. (1999). *Emotions across languages and cultures: Diversity and universals*. Cambridge University Press.
51. Ziaei, M., & Fischer, H. (2016). Emotion and social cognition in aging. In V. LoBue, K. Pérez-Edgar, & K. A. Buss (Eds.), *Handbook of emotional development* (pp. 243–263). Springer.
52. Henry, J. D., Phillips, L. H., Ruffman, T., & Bailey, P. E. (2013). A meta-analytic review of age differences in theory of mind: Implications for neurocognitive models of aging. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 37(9), 2062–2076.

EKLER

EK 1

İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI

Dr.Öğr.Üye.Merve SAVAŞ_Erdoğan Orçun Seçen-Sağlıklı
Yetişkinlerin Anlatı Örneklerinde Emosyonel Terim Ve Metaforların
Sıklık Ve Türlerinin Cinsiyete Göre
Karşılaştırılması

ORJİNALLIK RAPORU

% 4	% 3	% 2	% 1
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikerisim.atlas.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
2	Taşkıran Tepe, Hacer. "Kuşaklar Arası Aktarımın Bağlanma Kuramı ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki Kapsamında Sosyal Hizmet Bakış Açısı İle İncelenmesi", Ankara Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
3	YAKIT, Eda and COŞKUN, Anahit Margirit. "LGBT Bireylere Yönelik HIV İle İlgili Güvenli Olmayan Cinsel Davranışların Belirlenmesi", Karabük Üniversitesi, 2016. Yayın	<% 1
4	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
5	Submitted to Anadolu University Öğrenci Ödevi	<% 1

EK 2

MoCA-TR (Montreal Kognitif Değerlendirme Aracı Türkçe Versiyonu)

MONTREAL BİLİŞSEL DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Montreal Cognitive Assessment (MOCA)

İsim:
Eğitim:
Cinsiyet:

Protokol:
Test Tarihi:
Doğum Tarihi:

GÖRSEL MEKANSAL / YÖNETİCİ İŞLEVLER		Küp Kopyalama		SAAT çizme (On biri on geçe) (3 puan)		PUAN																								
				Çevresi [] Rakamlar [] Kollar []		___/5																								
ADLANDIRMA																														
						___/3																								
BELLEK		Kelime listesini okuyun ve hastaya tekrar ettirin. İki deneme yapın, 5 dakika sonra tekrar sorun <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>BURUN</th> <th>KADİFE</th> <th>CAMI</th> <th>PAPATYA</th> <th>MOR</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1.deneme</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>2.deneme</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>						BURUN	KADİFE	CAMI	PAPATYA	MOR	1.deneme						2.deneme											
	BURUN	KADİFE	CAMI	PAPATYA	MOR																									
1.deneme																														
2.deneme																														
DİKKAT		Sayı listesini okuyun (1 sayı / san.) Hasta sayıları baştan sona doğru saymalı [] 2 1 8 5 4 Hasta sayıları sondan başa doğru saymalı [] 7 4 2																												
		Harf listesini hastaya okuyun. Hastaya her A harfi okunduğunda masaya eli ile vurmasını söyleyin. İki veya daha fazla hata var ise puan vermeyin. [] FBACMNAAJKLBAFAKDEAAAJAMOF AAB																												
		100 den başlayarak yedişer çıkarma [] 93 [] 86 [] 79 [] 72 [] 65 4 veya 5 doğru çıkarma: 3 puan, 2 veya 3 doğru çıkarma: 2 puan, 1 doğru :1 puan, 0 doğru 0 puan.																												
LİSAN		Tekrar ettirin: Tek bildiğim bugün yardıma ihtiyacı olan kişinin Ahmet olduğudur. [] Köpekler odadayken kedi hep kanapenin altında saklanırdı. []																												
		Akıcılık / 1 dakikada K harfi ile başlayan maksimum sayıda kelime saydırın. [] N ≥ 11 kelime																												
SOYUT DÜŞÜNME		Benzerlik. Örn. muz-portakal = meyve. [] tren - bisiklet [] saat - cetvel																												
GEÇİKMELİ HATIRLAMA		<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>BURUN</th> <th>KADİFE</th> <th>CAMI</th> <th>PAPATYA</th> <th>MOR</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Kelimeleri İPUCU OLMADAN hatırlama</td> <td>[]</td> <td>[]</td> <td>[]</td> <td>[]</td> <td>[]</td> </tr> <tr> <td>Kategori ipucu</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Çoklu seçmeli ipucu</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table> Sadece İPUCUSUZ hatırlanan kelimeler için puan verin						BURUN	KADİFE	CAMI	PAPATYA	MOR	Kelimeleri İPUCU OLMADAN hatırlama	[]	[]	[]	[]	[]	Kategori ipucu						Çoklu seçmeli ipucu					
	BURUN	KADİFE	CAMI	PAPATYA	MOR																									
Kelimeleri İPUCU OLMADAN hatırlama	[]	[]	[]	[]	[]																									
Kategori ipucu																														
Çoklu seçmeli ipucu																														
YÖNELİM		[] Gün [] Ay [] Yıl [] Gün adı [] Yer [] Şehir																												
© Z.Nasreddine MD Version November 7, 2004 www.mocatest.org Normal 21 / 30						TOPLAM ___/30																								

© Z.Nasreddine MD Version November 7, 2004

www.mocatest.org

Normal 21 / 30

Türkçe versiyon 2009. K. Selekler & B. Cangöz

EK 3

SOSYAL KOGNİSYON ÖLÇEĞİ (Video Temelli Pragmatik Dil Bozukluğu Değerlendirme Aracı)

1.sahne

Gelin – Damat Konuşması

Damat diğer takılar ile ilgilenirken kız bir yüzük beğenip eline alıp yüzüğe iç çekerek hayranlıkla bakar.

Gelin: bunu deniyim mi?

Damat: hmm, dene bakalım.

Gelin: nasıl oldu? (iç çekerek)

Damat: çok kaliteli gözüküyor.

Gelin: etiketine bakar mısın bi?

Damat: (okuduktan sonra kaşlarını çatar boğazını temizler elini ensesine götürürken)

Damat: akşam annemlere gidicez değil mi?

Gelin: (hala yüzüğüne hayranlıkla bakarken) hıhı der.

Damat: araba mı alıyoruz ya?

Gelin: (damada dönerek sert bir bakış atar) sen araba alırken iyiydi.

SORULAR

Gelin ne hissediyor?

Gelin ne düşünüyor?

Damat ne hissediyor?

Damat ne düşünüyor?

Burada bir patavatsızlık yapıldı mı yani söylenmemesi gereken bir şey söylendi mi? Söylendiyse kim söyledi?

EK 4

ETİK KURUL ONAYI

Evrak Tarih ve Sayısı: 30.04.2025-64886

T.C.
İSTANBUL ATLAS ÜNİVERSİTESİ
Girişimsel Olmayan Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu

Sayı : E-22686390-050.99-64886
Konu : 28.04.2025 Tarih ve 04/28 Sayılı Etik
Kurul Kararı

30.04.2025

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Merve SAVAŞ

İstanbul Atlas Üniversitesi Girişimsel Olmayan Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu tarafından yapmış olduğunuz başvuru incelenmiş olup, Erdoğan Orçun Seçen ile birlikte planladığınız "**Sağlıklı Yetişkinlerin Anlatı Örneklerinde Emosyonel Terim ve Metaforların Sıklık ve Türlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması**" isimli araştırmanız kurulumuzun 28.04.2025 tarihli ve 04 sayılı toplantısında etik yönden uygun görülmüştür.

Bilgilerinize sunarım.

Prof. Dr. Ayhan BİLİR
Kurul Başkanı

8. ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Erdoğan Orçun SEÇEN

Öğrenim Durumu: Lisans/ Dil ve Konuşma Terapisi

Derece	Okul Adı ve Bölümü	Yıl
Lisans	Üniversitesi Dil ve Konuşma Terapisi (%50 Burslu) Lisans	2018-2022
Yüksek Lisans	T.C. Atlas Üniversitesi Dil ve Konuşma Terapisi Bölümü YL.	2022-2025